

SINDIKALNO UDRUŽIVANJE I KOLEKTIVNO PREGOVARANJE U VISOKOM OBRAZOVANJU U REPUBLICI SRBIJI

Valentina Vrebalov¹, Dušan Kovačević²

¹Sindikata visokog obrazovanja Srbije, Univerzitetski odbor Novi Sad, Novi Sad, Srbija, ²Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Srbija

¹valentin@uns.ac.rs, ²dusan@uns.ac.rs

Kratak sadržaj: Uz kratki prikaz istorijata sindikalnog organizovanja u našim institucijama visokog obrazovanja navode se glavni razlozi za osnivanje "Sindikata visokog obrazovanja Srbije", jedinog granskog sindikata koji okuplja zaposlene u visokoškolskim ustanovama čiji je osnivač država.

Pored toga, razmatraju se problemi i aktuelne okolnosti u vezi sa kolektivnim pregovaranjem i predlažu rešenja za prevazilaženje ovih problema sindikalnog organizovanja u visokom obrazovanju, kao i pitanja finansiranja visokoškolskih ustanova u Republici Srbiji.

Ključne reči: Sindikat/Poseban kolektivni ugovor za visoko obrazovanje/tripartizam

UNIONISATION AND COLLECTIVE BARGAINING IN HIGH EDUCATION OF REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: Along with a brief presentation of the history of union organizing in our institutions of higher education, the main reasons for the establishment of the "Higher Education Union of Serbia", the only branch union that brings together employees in higher education institutions founded by the state, are stated.

In addition, problems and current circumstances related to collective bargaining are discussed and solutions are proposed to overcome these problems of union organizing in higher education, as well as issues of financing higher education institutions in the Republic of Serbia.

Key Words: Union/Collective Labor Agreement for Higher Education/Tripartism

1. UVOD

Sindikalno udruživanje na ovim prostorima datira još od druge polovine 19. veka. „Radnički savez Srbije“ kao krovna organizacija udruženja formiran je 27. aprila 1903. godine. Njegovu tradiciju kasnije će baštiniti „Savez sindikata Jugoslavije“, odnosno „Savez sindikata Srbije“. Po uvođenju višepartijskog sistema pravni naslednik ovog sindikata postaje Savez samostalnih sindikata Srbije. Zaposleni u visokoškolskim ustanovama su od 1991. godine sindikalno udruženi u „Sindikata radnika obrazovanja, nauke i kulture Srbije“, a izdvajanjem nauke i kulture formiran je „Sindikata obrazovanja Srbije“, tada jedini sindikat u oblasti obrazovanja.

Bez obzira na formalnu reprezentativnost „Sindikata obrazovanja Srbije“ početkom ovog veka u svojim programskim i drugim načelima suštinski bio je više orijentisan na osnovno i srednje obrazovanje, što je iskazano kroz realnu potrebu da se zaposleni u visokom obrazovanju usmere na jedinstveni granski sindikat koji okuplja zaposlene u visokom obrazovanju.

Na osnivačkoj sednici 29. septembra 2005. doneta je odluka o osnivanju „Samostalnog sindikata visokog i višeg obrazovanja i studentskog standarda Srbije“, koji će već na prvoj narednoj sednici Skupštine promeniti naziv koji i danas ima - „Sindikata visokog obrazovanja Srbije“, (SVOS). Prva predsednica SVOS bila je profesorka Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu dr Gordana Bojković. Podršku u osnivanju SVOS nesebično je dao Savez samostalnih sindikata Grada Novog Sad i opština (SSSNS), pa je SVOS jedini granski sindikat koji nema centralu u Beogradu, već u Novom Sadu. Na osnovu zajedničkog sporazuma SVOS Univerzitetski odbor Novi Sad i SSSNS, ova podrška i danas traje, što nas snažno motiviše da zajednički ostvarujemo postavljene ciljeve.

2. KOLEKTIVNO PREGOVARANJE

U naslovu ovog odeljka naglašen je značaj "Kolektivnog pregovaranja", u odnosu na "Posebni kolektivni ugovor", jer će u radu biti istaknuti zakoni, uredbe i odluke Vlade Republike Srbije u čijem procesu donošenja nisu učestvovali predstavnici visokoškolskih ustanova i sindikata.

"Posebni kolektivni ugovor" za visoko obrazovanje prvi put je donet 2005. i u njegovom zaključivanju nisu učestvovali predstavnici SVOS. Bez prekida je važio do 2015. a 2014. je započet proces donošenja novog "Posebnog kolektivnog ugovora" u čemu su učestvovali predstavnici: Ministarstva za rad, boračka i socijalna pitanja, Ministarstva finansija i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Sindikat obrazovanja Srbije i

SVOS. Bez obzira na spremnost oba reprezentativna sindikata da se PKU potpiše u što kraćem vremenu, tek posle protesta 2019. u decembru te godine potpisan je PKU za visoko obrazovanje, koji u svojim odredbama važi i danas.

Produžavan je već dva puta na period od godinu dana, bez namere Ministarstva prosvete da se iniciraju novi pregovori. Sindikatima je čak postavljen zahtev da potpišu ovakav produžetak uz ultimativni stav da u protivnom za visoko obrazovanje ne postoji PKU.

U odnosu na zdravstvo, kulturu, osnovno i srednje obrazovanje, važeći PKU je u mnogim odredbama nepovoljniji za zaposlene u visokom obrazovanju u odnosu na PKU drugih delatnosti, Tabela 1. Praćenje poštovanja i tumačenje PKU je povereno Komisiji koju formira Ministarstvo prosvete. S obzirom da takva Komisija nije formirana od 2019. pa do sada može da se zaključi da Ministarstvo prosvete ne iskazuje dovoljno interesovanje za prava zaposlenih u visokom obrazovanju.

Tabela 1. Prikaz pojedinih prava zaposlenih u zdravstvu, osnovnom i srednjem obrazovanju, kulturi i visokom obrazovanju

	PKU zdravstvo	PKU osnovno i srednje obrazovanje	PKU Kultura	PKU visoko obrazovanje
Plaćeno odsustvo za odbranu master i doktorskog rada	30 radnih dana	5 radnih dana	do 7 radnih dana	Nije predviđeno, osim 1-5 radnih dana za polaganje stručnog ili drugog ispita
Obavezno osiguranje za smanjenje i gubitak radne sposobnost	Obaveza poslodavca	Poslodavac nema obavezu	Obaveza poslodavca	Poslodavac može iz sopstvenih prihoda
Pregovaranje o visini osnovice sindikati / Vlada RS	Obavezno pregovaranje	Obavezno pregovaranje	Obavezno pregovaranje	Nema pregovaranja, osnovicu određuje Vlada RS
100% nadoknade za bolovanje uzrokovano malignim bolestima	Ugovoreno	Ugovoreno	Ugovoreno	Nije ugovoreno
Starosna granica za dodelu novogodišnjih paketića za decu	15 godina	15 godina	15 godina	11 godina
Godine rada za isplatu jubilarnih nagrada	10	10	10	
	20	20	20	10
	30	30	30	20
	35	35	35	30
	40	40	40	

Autori rada nisu analizirali sprovođenje PKU za zdravstvo, kulturu, osnovno i srednje obrazovanje već samo ugovorena prava zaposlenih. Na osnovu upoređenja tekstova PKU konstatuje se da ne postoji nijedno pravo koje je, u svom kapacitetu, veće za visoko obrazovanje u odnosu na odgovarajuće pravo ostalih delatnosti.

Iz Tabele 1. može da se zaključi da samo za visoko obrazovanje nije predviđeno pregovaranje za određivanje osnovice, već osnovicu za isplatu zarade određuje Vlada Republike Srbije. U postupak utvrđivanja osnovice nisu uključeni ni predstavnici uprave visokoškolskih ustanova, ni predstavnici sindikata.

Osnovica se definiše Uredbom o koeficijentima za obračun i isplatu plata zaposlenih u javnim službama. Ovom Uredbom koeficijenti za iste poslove nisu jednaki za sve nivoe obrazovanja, što se pre svega odnosi na nenastavno osoblje na fakultetima. Na primer, knjižničar u osnovnom i srednjem obrazovanju ima koeficijent 11,15, a u višem i visokom obrazovanju 8,62. Slično, ni osnovice za obračun plata u javnim službama i državnim organima nisu iste, pa je osnovica u visokom obrazovanju 3.487,17 dok je u osnovnom, srednjem i učeničkom standardu 3.833,36 (podaci za 2022. godinu).

Visina zarade nastavnog osoblja određena je Uredbom o normativima i uslovima rada univerziteta i fakulteta za delatnosti koje se finansiraju iz budžeta. Uredbu je potrebno posmatrati kao dokument o minimumu sredstava kojim država finansira rad fakulteta.

Posebnim kolektivnim ugovorom, članom 26. predviđeno je da opštim aktom poslodavca može da se utvrdi pravo na uvećanje plate koja se isplaćuje iz ostvarenog sopstvenog prihoda. U ovom postupku poslodavac je dužan da obaveštava sindikat, uz odsustvo ikakvog postupka pregovaranja.

Ove protivrečnosti u vezi sa finansiranjem visokog obrazovanja, kao i izveštaji Državne revizorske institucije i Bužetske inspekcije Ministarstva finansija rezultirale su usvajanjem Platforme o pravnim, akademskim i materijalnim aspektima finansiranja visokoškolskih ustanova koje su usvojili svi univerzitetski centri u Republici, a

podržali reprezentativni sindikati.

Država već duži niz godina svojom neaktivnošću, inercijom i pogrešnim potezima održava status quo u oblasti finansiranja visokoškolskih ustanova. Naime, iako Zakon o visokom obrazovanju i drugi podzakonski akti dozvoljavaju autonomiju u oblasti raspodele sopstvenih prihoda, država tu autonomiju dezavuiše kroz inspekcijski nadzor.

Jedna od posledica ovako neuređenog sistema su i velike razlike u iznosima zarada zaposlenih sa istim zvanjima na različitim fakulteta. Ovakve razlike u visini zarade nisu uslovljene sopstvenim sredstavima kojima visokoškolske ustanove raspolažu i za autore ovoga rada ostaju potpuna nepoznanica osim što mogu da se objasne privilegovanom položajem nekih fakulteta u odnosu na državu.

Već duži niz godina uprave visokoškolskih ustanova zbog političkih i drugih razloga nemaju jasan odgovor na probleme u finansiranju visokog obrazovanja i s obzirom na vlasničku strukturu, ne sarađuju aktivno sa predstavnicima sindikata po pitanju zarada i drugih primanja, kao i ostalih prava zaposlenih. Boljitak za sve zainteresovane strane biće izvestan tek kada se pojedinačni interesi: država, uprava fakulteta i univerziteta i sindikati udruže sa zajedničkim ciljem da finansiranje visokog obrazovanja bude u skladu sa značajem koje visoko obrazovanje ima za državu, zajednicu i šire.

Uloga sindikata u ovom tripartitnom procesu usklađivanja državnih ciljeva i zahteva visokoškolskih ustanova mogla bi biti od velikog značaja i veoma korisna, ne samo po pitanjima finansiranja već i po drugim ne manje važnim pitanjima: akreditacije studijskih programa i ustanova, izrade smernica za nove studijske programe, nove oblike nastave, rodna ravnopravnosti, karijernog napredovanja, pozicije mladih, usklađivanja rada i porodičnih obaveza i etičkih pitanja. Sindikati kao legitimni predstavnici zaposlenih mogu biti značajni činioci svih ovih procesa.

3. ZAKLJUČAK

Polazeći od duha i slova Zakona o visokom obrazovanju u kojem se jasno kaže „Delatnost visokog obrazovanja je od suštinskog značaja za Republiku Srbiju“ neophodno je da se uredi oblast finansiranja visokoškolskih ustanova na način koji će nedvosmisleno da ukaže na suštinski značaj visokog obrazovanja za razvoj i prosperitet ove zajednice i Republike Srbije.

Pored Normativa i standarda rada visokoškolskih ustanova čiji je osnivač Republika i materijalna sredstva za njihovo ostvarenje na čije donošenje se obavezala Vlada Republike Srbije, a nije doneta do 2019, u narednom periodu neophodno je da se sačini i usvoji sveobuhvatni Zakon o finansiranju visokog obrazovanja, koji bi bio u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju i ostalim zakonima koji uređuju ovu oblast napisan na takav način da nedvosmisleno daje odgovore na pitanja ostvarivanja i preraspodele prihoda visokoškolskih institucija.

Ovaj Zakon je potrebno usvojiti u duhu tripartizma i kroz konsenzus svih zainteresovanih strana: države, visokoškolskih ustanova i sindikata.

4. LITERATURA

- [1] *Zakon o visokom obrazovanju*, Službeni glasnik RS, broj 88/2017.
- [2] Gordana Bojković, Vera Bajović, *Finansiranje visokoškolskih ustanova iz budžeta Republike Srbije*, XII Skup Trendovi Razvoja – Bolonjski proces i primena novog zakona, Kopaonik, 06.-09. 03. 2006.
- [3] Internet stranica <https://www.svos.org.rs/>
- [4] *Poseban kolektivni ugovor za visoko obrazovanje* (Sl. Glasnik RS, broj 86/19 i 93/20)
- [5] *Poseban kolektivni ugovor za zaposlene u osnovnim i srednjim školama i domovima učenika* (Sl. Glasnik RS, broj 21/2015, 92/2020 i 123/2022)
- [6] *Poseban kolektivni ugovor za zdravstvene ustanove čiji je osnivač Republika Srbija, Autonomna Pokrajina ili jedinica lokalne samouprave* (Sl. Glasnik RS, broj 96/2019, 58/2020 – Aneks I)
- [7] *Poseban kolektivni ugovor za ustanove kulture čiji je osnivač Republika Srbija, Autonomna Pokrajina ili jedinica lokalne samouprave* (Sl. Glasnik RS, broj 3/2022)
- [8] *Uredba o koeficijantina za obračun i isplatu plata zaposlenih u javnim službama* (Sl. Glasnik RS, broj 44/2021....123/2021)
- [9] *Uredba o normativima i uslovima rada univerziteta i fakulteta za delatnosti koje se finansiraju iz budžeta* (Sl. Glasnik RS, broj 15/2002, 100/2004, 26/2005, 38/2007 i 110/2007)